

Strămoșul meu „David Gugumanul”

Orice poveste începe cu un fapt;
orice fantomă a fost odată om

Vi s-a întâmplat vreodată ca, trecând printr-un ținut necunoscut – printr-o pădure sau printr-un oraș – să vi se pară totuși cunoscut? Din adâncimi, ceva tresare și răvnește spre lumina recunoașterii. Între suflet și aparențe se țese pânza magică a comuniunii. Legături ignorate se ivesc, ca vietățile submarine atinse de razele soarelui. Din tainele subconștientului, urcă spre lumina amintirii momente demult trăite, privesc culesse cândva, în neștire, fapte săvârșite sub îndemnuri care abia acum sunt înțelese – și cuvinte care au abia acum rezonanța plină, revelatoare.

Aceasta mi s-a întâmplat când am citit cele patru bucăți – nuvele? povestiri? poeme? – cuprinse sub titlul mistic: *Spovedania unui candelabru*, ale d-lui A.L. Zissu. Am copilărit în același oraș de munte, fără să ne cunoaștem decât târziu, în freacăta capitală. Am contemplat însă aceleași depărtări albastru încețoșate, cu profilurile vag suprapuse ale Ceahlăului. În lunca Bistriței, acoperită azi de vastul terasament al gării noi, am hoinărit, pe poteci deosebite, în orele prelungi ale verii, în căutarea umbrei de vis și a căpătăului de iarbă – pentru meditare precoce, cu privirile atrase de valurile albe și iuți ale râului... Cernegura se înalță spre cer, cu pieptul ei stufos: pădure cu picioarele stâncoase înfipite în albia răcoitoare. Am cunoscut desigur aceiași oameni, fără să pricep tălcul vieții lor: - bunicul meu, dacă avea grijă să controleze învățătura mea biblică, nu mă credea încă demn de povestiri înțelepte. Astăzi, aș fi putut scrie și eu aceleași povestiri pe care dl A.L. Zissu le-a ascultat, probabil, în casa părintească.

Spovedania unui candelabru îmi susură ca o amintire personală. Dl Zissu a dat „povestirilor” sale armătura culturii proprii, stilul abrupt, rareori mlădios ca povestea bătrânească. Fraza domniei sale e făurită cu trudă și are uneori strălucirea voalată a metalului vechi. Alteori, e incandescentă, căci a păstrat pasiunea mistică a lui Daniel Alămarul, care a vrut să dăruiască Domnului candelabru izbăvirii sale... Când plecam de la liceu, mă abăteam și eu câteodată prin ulița de la poalele Cozlei, spre sinagoga de mai multe ori centenară, pe jumătate îngropată, scundă ca un bordei din basme – dar sala de rugăciune părea sporită de miragiile credinței. Nu cunoșteam „legenda” ei. Și o citesc în *Spovedania unui candelabru*, ca și cum mi-aș aminti-o căci imaginile păstrate în mine se contopesc, spontan și vibrant, cu povestea tragică a lui Daniel Alămarul. Lângă străvechea sinagogă de la poalele Cozlei, am poposit pentru cea din urmă oară, în 1911, odată cu cortegiul, unit într-o jale mută, care ducea pe bunicul meu spre lăcașul de veci...

Dar, să cobor mai adânc, spre culisele înșorite ale copilăriei. Ca și dl Zissu, „am evadat din ulița strâmbă ca o rămășiță am alertă într-un suflet spre Prund”... Amintirile care încheie volumul („Copilărie”) sunt atât de veridice, încât mi le însușesc rând cu rând, pagină cu pagină – adăugând pe cele ignorate. Locuința bunicului meu era la doi pași de „Prund”. Dacă poarta din dosul grădiniței era încuiată, nu ezitam să mă cațăr pe gardul înalt de trei metri și s-o iau la fugă prin ulița noroioasă, mărginită la dreapta numai de uluci, pline ca niște ziduri. La stânga, erau grajdurile comunale. Coteam ulița, acolo unde s-a construit mai târziu uzina electrică – și Petricica se arăta întreagă, gigantică movilă de piatră urcând din albia aproape seacă a Cuedului. „Podul însă nu mai este”... Dar podețele se refăceau după fiecare puhoi! Firul de apă, care abia trece peste glezne, creștea, primăvara sau toamna, ca un balaur furios: „Apele Cuedului, umflăte de mânia neînțeleasă a monștrilor cenușii”. De câte ori n-au trecut peste digul înalt și, inundând sute de curți, intrau prin odăile din dos ca să iasă prin prăvăliile din față, în strada Mare!... Lăsam cetele de băieți, care jucau rișca pe Prund, aproape de baia cu aburi sau lângă casa Domnului pângărită de „abatoriu de pasări”. Eu urcam pe Petricica, în căutarea florilor mărunte și a lichenilor pentru ierbar. Dar pe Srulek Melamed, îl recunosc abia acum, în „Copilăria” domnului Zissu: „Cu o barbă lungă, muiață în cenușă, cu craniul înfipit pe o nua micuță și plâpândă și

îndărățul privirilor aprinse, un uriaș manual de gramatică ebraică de Benzev, Srulek era filologul târgului și avea trei pasiuni: gramatica, tabacul și castraveții murați”. Îl recunosc pe bătrânul dascăl; recunosc și vechiul cimitir părăsit cu lespezi verticale, înfipite în coasta Petricicăi. Odată, făcând un pas greșit, m-am pomenit lunecând din vârful dealului, într-o răpă cu pietre mărunte: pietrele se rostogoleau sub mine, târându-mă ca pe un cărucior năvăș cu mii de roți colțuroase. Nu era glumă: la mijloc, în locul numit „la zimțuri”, Petricica e prăpăstioasă. Abia m-am putut prinde de o rădăcină de merișor, la câțiva pași de coasta săracă ca să se poată recunoaște în ele.

Încep să suprapun amintirilor d-lui Zissu propriile mele amintiri – și vreau să le înfrânez. Ele sunt însă năvalnice, ca valurile spumegânde ale Bistriței. Acei care disprețuiesc „ficțiunile literare” au, probabil, un trecut prea sărac ca să se poată recunoaște în ele.

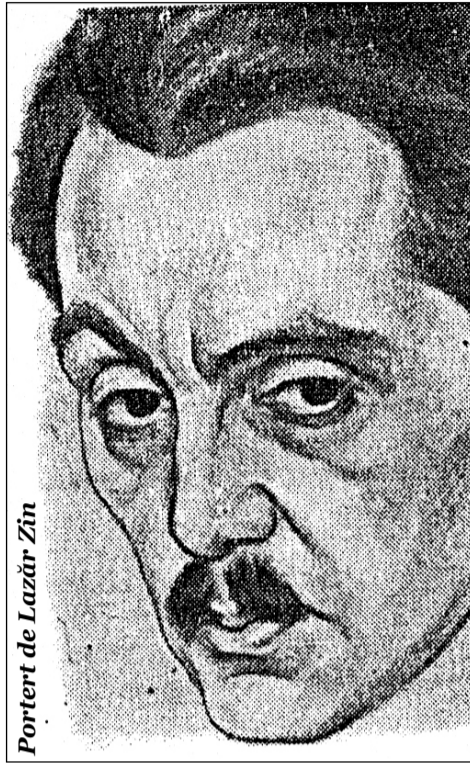
De ce am adăugat la titlul „*David gugumanul*”, a treia din povestirile d-lui Zissu, aceste două cuvinte de comuniune: *Strămoșul meu*, David gugumanul? Spovedania acestui iluminat, pripășit la tăbăcăria lui Simon Koltai din Bécazuț unghuresc, „nu se știe de unde și când” și pe care „târgul îl privea ca pe o stranie făptură fără naștere și moarte”, a răsunat în mine cu glasuri părintești. Ceva tresărea în mine, în timp ce stăteam aplecat asupra acestor pagini. Geologul care vrea să descopere zăcăminte metalifere, urmărește acul magnetic care tremură și se rotește în cutia lui gradată. Așa îmi zvăcnea sufletul la cuvintele lui David, îngemănate cu ale Rabinului, acolo, pe piscul sălbatic, în amurgul tragic al lumii. Acest umil muncitor tăbăcar, îmbrăcat cu „un cojoc, petrificat de atâta sare și sânge îmbibate de decenii, o căciulă tătărească, roasă ca o chelie și un brâu de aba”, avea sufletul mesianic, atras spre splendoarea implacabilă a divinității. „Guguman”, pentru că se chinuia în una din cele mai imunde munci, nevoind să primească alt salariu decât al stăpânului și locuind într-un bordei din curtea tăbăcăriei, într-o singură tate plină de taine. David a atras însă atenția Rabinului „cu masca lui de androgin și cu cojocul lucios”. Acesta și-a amintit că l-a mai întâlnit odată, când a pornit într-o căruță, din Bicazuț moldovenesc, să treacă munții. Și figura lui s-a contopit cu chipul legendar al „vestitului crai al hasidismului, Baal Șem”, care a poposit cândva în „Valea Jidanului” – „pe lângă vijelia albă a Bistriței și freacăta cenușii al codrilor îmbălsămați de rășină”...

Cunosc această albă vijelie a Bistriței. De câteva ori, bunicul m-a luat cu dânsul în trăsura ce-l ducea pe drumul paralel cu al apei, în sus, spre Tarcău, spre Bicazuț – la schelele de plute unde era așteptat de plutăși gata să pornească peste Toance, prin Piatra, spre Galați... Nu mi-a vorbit despre David: mi-a arătat însă odată, după ce am trecut vechea graniță, „Valea Jidanului” și o pădure stâncoasă. Degetul lui tremura și, acum îmi amintesc bine, el mi-a spus:

- Acolo rătăcea odată un evreu, îmbrăcat cu cojoc, ca și ciobanii. Cânta din fluier, păzind câteva capre. Se închina acolo, sus. Fugea de lume. Era privit ca păgân, pentru că îl căuta pe Dumnezeu prin pădure, în loc să se roage la „șil”. Ducea cu el o carte: *Psalmii*...

Astăzi, când știu ce este hasidismul – pan-teism grefat în trunchiul milenar al Bibliei, misticism luminos izbucnit deasupra ghetoului secular, văd în David gugumanul un hasid în cojoc, un poet care își cânta în singurătăți imense rugile lui de predestinat. El e într-adevăr „omul-sentiment, în sufletul căruia Domnul își găsisse vatră încălzită”, în luptă cu „omul-cuget, înghețat sloi”, adică raționalistul talmudic „în căutarea unui Dumnezeu care să-l încălzească cu maculatură”.

David al d-lui Zissu e din rasa lui Baal Șem. Ni se pare firesc ca el să se aplece la spatele Rabinului, pe „stânca eremitului”, unde acesta își căruse cărțile, ca să le dea foc, pentru că înțelepciunea cuprinsă în ele s-a dovedit zadarnică și mincinoasă. „Dacă aceste cărți trădătoare

Portret de Lazăr Zin

au mai păstrat o scânteie dumnezeiască, s-o dovedească în pofida focului mistuitor”. Și David rostește atunci, pios, plângător, la spatele Rabinului: „Amin!”

...Când potopul roșu al războiului și-a prăvălit undele și în ținutul unde păstora Rabinul, acesta a fost zguduit în vechea lui credință. Trăind între cărți, el și-a dat în cele din urmă seama că înțelepciunea cuprinsă în ele n-a stăvilat ura și minciuna: „Nădăjdiam în cărțurari, așteptam strigătul lor către victimele înnebunite de clocotul sângelui, că războiul nu-i o nenorocire fatală, fundamentată, ci una meschină, provocată de oameni, ... o pacoste care, ca orice nenorocire ignobilă, poartă într-însa ecoul strigătului răzvrătit de nedreptate, de absurd, de hidoșenie”. Oamenii n-au știut să aleagă grăul de neghină. Rătăcirea a cuprins până și pe cei aleși. Au greșit cărturarii. Dar unde sunt cei treizeci și șase de înțelepți ai hasidimilor?... „Cei treizeci și șase de stâlpi ai pământului! Al căror suflet nu l-a înghețat cartea, a căror blândețe n-a secat-o înțelepciunea!” Rabinul nu-i vede. În cuvinte de foc, el condamnă războiul, „ale cărui tunuri răscolesc glia neagră și o fecundează cu carne fierbinte de om”. Dacă Dumnezeu e pretutindeni, precum spun hasidimii, El se află atunci și în flăcările care mistuie cămine și lazarete, și în „cugetul călăilor strategii”, și în „sufletul femeilor care au împins bărbații și feciorii în foc”...

Iată de ce Rabinul a cărat în saci, în toiul nopții, cărțile lui („maculatură trădătoare și venală”) și le-a aprins pe culmea stâncoasă, departe de enoriașii lui ignoranți. Numai David Gugumanul a putut asculta revolta lui semeată și lucidă împotriva falsului Dumnezeu. Căci, „de ani de zile – mărturiseste David – urc coasta pentru a întâmpina zorile pe piscul pleșur de acolo”... În timp ce, în sinagogă, răsună glasuri de robi, „în această nemărginire, numai glasul meu păcătos urcă, cu zvonul dimineții, spre tronul cereș. Și pe când eu mă rog, ciobanul se roagă și el din fluier, și plânsul fluierului îmi tâlmăcește tălcul adânc al Șachritului, așa cum nu l-am pătruns niciodată jos”... Când a zărit coloana de fum, desprinsă din cărțile aprinse, David și-a amintit de tufișul arzător în care Dumnezeu se arătase lui Moise. Și a venit aici. Rabinul îl ascultă cu indulgență: „Cine știe – spune el – dacă și în această flăcărie nu se va arăta Dumnezeu!”

Și David își povestește viața. – Fiu al unui maistru tăbăcar. Orfan de mamă. Copil al turturor și al nimăunii. Rătăcește, după moartea subită a tatălui, până ce rămâne la tăbăcăria lui Koltai, slugă umilă, muncind „cu dărnice și patimă”, ca și tatăl său. N-avea altă desfătare decât după-amiezile de sâmbătă, citind și comentând, cu tineretul târgului, *Tora* și sentințele bătrânești. A trăit ascultând de această poruncă: „iubește munca și disprețuiește mărirea”. Dar avea o rană ascunsă, care îl durea mereu. De ce: „Nici tăbăcarul nu poate deveni mare preot?” Această sentință, auzită într-o sâmbătă, la sinagogă, dezmințea

înțelepciunea celor „buni și sfinți”.

De atunci, o altă muncă stăruia în gugumanul disprețuit. O muncă lăuntrică, a spiritului care vrea să răzbească materia – și să lumineze figura cenușie a umilului tăbăcar. Pe resturi de piei tăbăcite, în nopți de veghe, posedat de harul Domnului, David a scris nenumărate Mezuzote – rugăciuni izvorâte din jarul inimii, profesioni de credință către Acel care îndrumă toate viețile și toate lumile în armonia supremă... Mâna bătătorită a tăbăcarului s-a arătat vrednică să poarte pana de gâscă peste pergamentele Credinței și Iubirii. Și astfel, când a venit primejdia cea mare, când „Satana, atras de Mezuzote caduce, se furișase în târg” – și „atâtea fapte nevinovate erau gata să-i cadă Necuratului în gheare” – David și-a dat seama că truda lui nu era zadarnică. Dumnezeu i-a primit ofranda. În noaptea mării primejdii, David a pus în locul Mezuzotelor vechi, pe cele noi, scrise de dânsul: „Când se crăpă de zi, toate ușile și toate lumile în armonia supremă... Satana n-a izbutit să treacă nici un prag”... Evident, la sinagogă, s-a lămurit minunea; ea era atribuită profetului Eliah. Însă David, în umilinta lui, nu putea primi să fie luat drept Profetul profetilor, chiar sub masca lui Eliah, preasfântul care a urcat în ceruri la dreapta Domnului. Ce păcat cumplit, să lase să dureze această credință! Din cauza lui a izbucnit măcelul! El, un rob păcătos, cere mereu Domnului iertare. Vine zilnic aici, pe piscul pleșur, să-și implore pedeapsa și izbăvirea...

Dar Rabinul îi curmă spovedania: „Nu păcatul tău, spune el lui David, a dezlântuit măcelul... Tu vei stinge focul, cum s-a stins această cenușă, pentru că n-a fost sacră. Tu și frații tăi, cei treizeci și cinci. Tu, al treizeci și șaselea mă vei călăuzi pe mine”...

David nu înțelegea profeta mereu actuală a Rabinului, care e convins că pământul își va „recăpăta echilibrul”. Nu înțelege, pentru că: „Nu poate înțelege Acel Ce Este”... „De-a lungul șarpelui de argint al Bistriței, două umbre uriașe porneau să ducă omenirii în agonie vestea mesianică”[...]

Pe acest David îl urmăresc în seri de reculegere. Și convingerea se adâncește în mine ca bradul în stâncă: sunt din neamul acestui „guguman”, care avea ascunsă sub blana lui sărată, de tăbăcar, o inimă încinsă de privirile divine. Nu cunosc tremurul extatic al cucerniciei sale – dar cred, ca și el, în râvna de autodesăvârșire. N-am fluierul său de rătăcitor prin păduri străvechi, dar îmi făuresc adesea melodii solitare în oceanul omenesc al Capitalilor. Și, în locul psalmilor, am câteva cărți de biologie și de filozofie. În loc de Mezuzote de piei tăbăcite, scriu, pe hârtie ordinară de tipar, rugăciuni lucide și chemări de luptă – risipite apoi printre frați necunoscuți, în acest veac al Mașinii și al Revoluției...

În vara anului 1927, într-o oră de răgaz, inginerul I.S., care a păstrat în biblioteca lui, printre tratate de algebră și mecanică, mai multe cărți evreiești ale tatălui său, mi-a vorbit despre bunicul meu. L-am cunoscut și pe tatăl bunicii mele; prea puțin însă: mi-a rămas imaginea vagă și impozantă a unui patriarh, care a plecat să închidă ochii în Țara Sfântă. Când l-am întrebat pe inginer despre „al treilea bunic”, adică despre bunicul bunicului meu, mi-a spus:

- Era un om ciudat. Nu prea se vorbea despre el în familie. Abia dacă se dădea a înțelege că era cam așa (și inginerul bătu din degete pe la tâmple)... Și-a lăsat familia și hoinărea prin munți, pe la Vaduri, Tarcău, Bicazuț... Umbra îmbrăcat cu un suman. Vorbea cu plutășii. Cânta din fluier. Era un fel de vizionar, care fugea de ai săi, dar se simțea bine în sălbăcia naturii...

Aceste cuvinte ale inginerului mi-au reamintit, cu o ciudată intensitate, ca o prezentă tot mai apropiată, povestea lui „David gugumanul”. Încă odată, întâmplarea a întărit un presentiment și, un fel de instinct ancestral m-a îndemnat să-l întreb pe inginer:

- Cum îl chema?

După o moment de gândire, inginerul, căutând prin bibliotecă, a scos un volum mare ca un registru, un „foliant”, legat în piele:

- Cartea aceasta era a tatălui meu. Am adus-o din Piatra, după moartea lui, cu alte câteva.

Erau *Psalmii*, în ebraică, încadrați de comentarii mărunte. Data tiparului: 1834. Pe coperta interioară, deasupra titlului, e scris de mână cu cerneală îngălbenită de timp, numele aceluia care a posedat cel dintâi această carte în familie: David Solomon.

- Acest David Solomon este al treilea străbun al meu, al patrulea al tău, îmi spune inginerul. După el, i s-a dat numele tatălui tău. El e în fruntea genealogiei, scrisă de bunicul pe tartajul unui Midraș...

(Continuare în pagina IV)